

Тур О. М.,

к. філол. н., доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: У статті визначено поняття «форми навчальної діяльності», проаналізовано їх різновиди (фронтальну, групову та індивідуальну) в процесі формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців.

Аннотация: В статье дано определение понятию «формы учебной деятельности», проанализированы их разновидности (фронтальная, групповая, индивидуальная) в процессе формирования коммуникативной компетентности будущих документоведов.

Summary: The article defines the concept of "form of educational activity", analyzed varieties (frontal, group, individual) in the process of formation of the communicative competence of the future documentologists.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна підготовка майбутніх документознавців має бути спрямована не тільки на отримання ними професійних знань, але також і на формування комунікативної компетентності як особисто значущої цінності, застосування якої у професійній діяльності сприяє ефективному вирішенню різних комунікативних задач і ситуацій. Комунікативну компетентність (КК) ми визначаємо як інтегральне особистісне утворення, яке проявляється в процесі спілкування як здатність актуалізувати і застосувати отриманий досвід комунікативної діяльності та індивідуально-психологічні якості для досягнення комунікативної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування КК особистості майбутнього фахівця була предметом вивчення у працях багатьох науковців (А. Бодальов, А. Добрович, Н. Назаренко, Т. Непомняща, Л. Петровська, О. Янишин та ін.), однак дослідниками недостатньо приділено уваги формам організації навчальної діяльності у процесі формування зазначеної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності(ДтаІД).

Мета статті – проаналізувати форми організації процесу формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із ДтаІД.

Виклад основного матеріалу. У процесі формування КК майбутніх фахівців із ДтаІД ми намагалися органічно поєднувати *різні форми* навчальної діяльності студентів на заняттях. У сучасному тлумачному словнику української мови поняття форма [лат. forma – зовнішність, устрій] трактується як спосіб організації чого-небудь [1, с. 906]). В Енциклопедії освіти зазначено, що спосіб організації навчальної діяльності визначає характер відносин, взаємодії між студентами в процесі її здійснення, увагу звернено на те, що така взаємодія може мати індивідуальний та колективний (кооперативний) характер, що й зумовлює виокремлення колективних та індивідуальних форм навчальної діяльності [2, с. 966]. У своїй роботі з формування КК майбутніх фахівців із ДтаІД, ми організовували фронтальну, групову та індивідуальну роботу студентів на заняттях.

Фронтальна форма організації навчальної діяльності – це вид діяльності викладача і студентів, коли всі студенти одночасно виконують однакову роботу, обговорюють, порівнюють і узагальнюють отримані результати [3. с. 215]. Фронтальну роботу ми проводили на усіх видах занять переважно на початку з метою активізації діяльності студентів, а також наприкінці – для закріплення матеріалу, підбиття підсумків. Фронтальна форма організації навчальної діяльності дає можливість викладачу працювати з усіма студентами одночасно, спілкуватися з ними, залучати їх до обговорення питань, що розглядаються. Це сприяє виникненню довіри у студентів між собою, а також

між студентами та викладачем, виховує почуття колективізму, формує вміння активно слухати, обмінюватися думками, порівнювати їх зі своїми, логічно міркувати, аналізувати думки інших, знаходити помилки в судженнях тощо. Студенти не просто працюють поряд, коли кожен поодиноці вирішує поставлену задачу, вони усі разом беруть активну участь у колективному обговоренні проблеми [3, с. 215-216]. Усе це уможлиблює формування і розвиток КК майбутніх фахівців.

Як зазначають С. Максименко та М. Заброцький, ефективним шляхом підготовки майбутніх фахівців до продуктивного спілкування (що, звичайно, є одним із показників сформованості КК особистості) є залучення їх до *групових форм* навчання та організація активної міжособистісної взаємодії у малих групах [4, с. 14].

Групова робота передбачає співробітництво – форму взаємодії, у якій суб'єкти освітнього процесу спільно визначають і досягають поставлених цілей, прагнуть зрозуміти і підтримати одне одного. Співробітництво починається тоді, коли виникає потреба бути разом і разом виконувати певну діяльність, для організації якої обов'язковими є партнерські стосунки, оптимізм, доброзичливість, взаємодопомога. При цьому, як зазначає Т. Непомняща, «... особлива увага приділяється груповим цілям і успіху всієї групи, що може бути досягнуто лише в результаті самостійної роботи кожного члена групи у постійній взаємодії з іншими членами цієї ж групи при роботі над темою/ проблемою/питанням» [5, с. 119-120]. Як вказує С. Вольянська, групова робота відкриває «...можливості співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, створює можливості для обговорення кожної проблеми й аргументування власного погляду, сприяє глибшому розумінню учнями навчального матеріалу, розвитку їхнього мислення та мовлення» [6, с. 63].

Групова робота може бути недиференційованою (виконання однакового для всіх груп завдання) і диференційованою (виконання різних завдань різними групами). Правильно організована групова робота являє собою вид колективної

діяльності, успішність перебігу якої можлива при чіткому розподілі роботи між усіма членами групи, взаємоперевірки результатів роботи кожного, постійної підтримки викладача, його оперативної допомоги [3, с. 220-221]

Застосування групової організації навчальної діяльності дає можливість викладачу спілкуватися одразу з усією групою, спостерігати за комунікацією та поведінкою студентів у колективі. Стосовно студентів, то така форма роботи сприяє розвитку їх особистості, адже «... в колективі індивід отримує засоби, які дають йому можливість всебічно розвивати свої задатки...» [7, с. 136]. Отже, групова форма організації діяльності студентів на заняттях передбачає: об'єднання студентів у групи для вирішення конкретних навчальних завдань; отримання кожною групою певного завдання (однакового чи диференційованого); наявність спільної мети і докладання спільних зусиль студентів групи для її досягнення, у тому числі на основі розподілу функцій і обов'язків між учасниками діяльності, співробітництво у процесі її здійснення; відповідальність кожного за результати своєї роботи перед групою; врахування і оцінювання особистого вкладу кожного студента групи у розв'язання спільного завдання [3, с. 219-220; 2, с.966]. Усе це формує такі комунікативні якості особистості, як взаємоповага, взаємодопомога, взаєморозуміння, дружба, солідарність, відповідальність, колективізм, активність, ініціативність тощо, сприяє діалогічному спілкуванню на паритетній основі, соціалізації й самореалізації, допомагає формуванню комунікативної культури, культури поведінки, високого рівня КК в цілому.

Найбільшою трудностю в організації групової форми роботи було комплектування груп і організація роботи в них, адже в групах не повинно бути студентів негативно налаштованих одне до одного, адже всі повинні розуміти що: 1) успіх кожного студента залежить від старанності інших студентів; 2) повинні бути добровільний обмін думками та інформацією, безпосередня підтримка одне одного, роз'яснення одне одному незрозумілих моментів навчального матеріалу і допомога щодо усунення прогалин в знаннях; 3) обов'язковими є довіра, взаємна повага, відповідальність прагнення до

безконфліктного вирішення протиріч [6, с. 64]. Разом із тим з метою усунення міжгрупових протистоянь склад груп не повинен бути постійно однаковим.

Оскільки злагоджена робота будь-якого трудового колективу, а отже і успіх усієї організації (підприємства, фірми чи установи) залежить від вміння кожного її члена працювати у команді, домовлятися, вести ділове обговорення, поважати думку інших, разом досягати якісних результатів тощо, то використання на заняттях групової форми навчання (що сприяє розвитку зазначених характеристик і КК в цілому) набуває особливого значення у професійній підготовці майбутніх фахівців із ДтаІД.

Отже, групова форма навчання сприяє збагаченню досвіду спілкування, розвиває здатність організовувати спільну діяльність, засновану на принципах співробітництва, формує вміння ефективно працювати разом у тимчасових командах і групах, які потім можуть стати необхідними для обраного фаху документознавця, розуміти свою роль партнера, досягати якісних освітніх результатів. При цьому у майбутніх фахівців розвиваються такі особистісні якості, як терпимість до різних поглядів та іншої поведінки, відповідальність за результати спільної роботи, формується вміння поважати думку іншого, слухати і чути партнера, проводити ділове обговорення, досягати згоди у конфліктних ситуаціях та спірних питаннях. Групова форма навчання викликає емоційні переживання, пов'язані з бажанням і прагненням до спільного успіху і колективних досягнень.

Індивідуальна форма організації роботи передбачає, що кожний студент отримує завдання для самостійного виконання, спеціально для нього підібране. Такими завданнями можуть бути: написання рефератів, курсових проектів, доповідей, тез чи наукових статей для виступів на конференціях, семінарах, круглих столах, підготовка додаткового інформаційного повідомлення під час проведення лекцій із заздалегідь запланованими помилками, лекцій-екскурсій та ін. [3, с. 217].

Індивідуальна форма навчання не вимагає наявності спільної мети діяльності; кожен її учасник працює незалежно від інших відповідно до своїх

індивідуальних можливостей у притаманному йому темпі; результати його роботи не позначаються на результатах роботи інших [2, с. 966], але ефективність цієї форми навчання є не менш значущою, оскільки дозволяє викладачу краще пізнати й розкрити індивідуальність, сутнісні сили, здібності й нахили студентів, спрямувати їх комунікативний розвиток; сам студент може отримати кваліфіковану консультацію з різних питань, що його цікавлять. Індивідуальна форма роботи передбачає прояв інтересу до студента, наявність високого рівня розуміння, вміння спілкуватися на суб'єкт-суб'єктному рівні [2, с. 967]. Отже, не можна допускати крайнощів і культивувати якусь одну форму організації роботи студентів. І фронтальна, і групова, й індивідуальна форми повинні гармонійно поєднуватися.

Групову, фронтальну та індивідуальну форми роботи ми використовували під час проведення різних форм навчальних занять – лекцій, практичних, семінарів, консультацій, індивідуальних занять, використовували під час організації самостійної роботи студентів та під час контрольних заходів – іспитів, заліків, модульних контрольних робіт, захисту курсових проектів, звітів з різних видів практики тощо.

Важливою особливістю перерахованих форм організації навчальної діяльності є те, що за допомогою будь-якої з них відбувається формування КК: студенти обговорюють питання під час колективної роботи, слухають інших, спростовують їхні думки або погоджуються з ними, набувають умінь чітко, логічно, граматично й стилістично правильно будувати свої висловлювання, коротко й по суті відповідати на поставлені питання, відстоювати власну думку, наводити переконливі аргументи, доповнювати чужі міркування власними, добирати відповідно до контексту слова й терміни, komponувати тексти доповідей, відшукувати потрібну літературу, складати бібліографію, працювати з інформацією, вчать будувати взаємостосунки – ділові, виробничі, соціальні тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, тільки поєднання різних форм організації навчальної діяльності дає позитивні

результати у формуванні КК особистості майбутнього фахівця із ДтаІД. Поєднання різних форм, вибір найбільш оптимальних варіантів такого поєднання залежить від навчальної дисципліни, від особливостей групи і окремих студентів, від стилю взаємовідносин викладача і студентів, а також студентів між собою, від тієї довірливої атмосфери, яка панує в групі, постійної готовності допомагати одне одному і т.і. [3, с. 214, 222]

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку вважаємо розроблення і впровадження в навчання системи вправ і завдань, спрямованих на формування КК майбутніх документознавців.

Література:

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД Школа, 2009. – 1008 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Педагогика : учебное пособие / под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Высшее образование, 2008. – 430 с.
4. Максименко С.Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С.Д.Максименко, М.М.Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
5. Непомняца Т.В. Формування комунікативної компетентності студентів ВТНЗ у процесі навчання математичних дисциплін : дис.. канд. пед. наук : 13.00.09 / Непомняца Тетяна Володимирівна. – Донецьк, 2013. – 252 с.
6. Вольянська С.Є. Довідник сучасного педагога / С. Є. Вольянська. – Х. : Основа, 2016. – 144 с.
7. Краткий словарь по философии / под. общ. ред. И.В.Блауберга, И. К. Пантина. – М. : Политиздат, 1979. – 413 с.